

Kötelességeink teljesítése.

(Egyházi beszéd.)¹

Alapige: Máté IX. 9. „Kövess engem“.

„Kövess engem“! E szavakkal hívja el Jézus az adószedő Mátét tanítványául. Nem mondja neki: jőjj velem, hallgasd beszédemet, figyelj tanításaimra; szólni fogok Isten atyai jóságáról, az ember felebaráti kötelességeiről, a hit megtartó erejéről, a szeretet egygyéffűző hatalmáról. Egyszerűen csak ennyit mond: „kövess engem“! És ezzel mily sokat mond! Mintha csak így szólana: „Jer, látogassunk el az egyes városokba, hol fényes paloták és mosolygó arcú emberek fogadnak... Jer és lásd meg, hogyan rántom le a képmutatás sok színben játszó leplét... Vagy jőjj velem a szeliden hullámzó tenger kies partjára, hol ügyeskező halászok „kötözgetik hálóikat“... Jőjj, én megmutatom neked, hogyan kell kihalászni a veszni indult lelkeket a bűnök kavargó örvényéből, s ha még lehet, megmenteni őket az igaz élet számára. Avagy kísérelj el a gyönyörű fekvésű halmokra, dús termésű völgyekbe, hol kérgestenyérű szántóvetők jó reménységgel hintegetik földjükbe a tiszta, aranyszínű búzát. Mikor aztán a természetnek ez egyszerű, munkában kifáradt gyermekei egy kissé megpihennek, társaságukba vegyülsz magam is, s ajkaimat beszédre nyitva, hintem az igazság és szeretet magvait a fogékony szívek termőföldjébe. És mindenütt, a merre csak járunk-kelünk, figyeld meg jól az emberekkel való érintkezésedet, bánásmódot, tetteidet, életedet, s a mint én cselekszem, te is törekedjél azonképp cselekedni, szóval: „kövess engem“!

Ker. hívok! Mi mindnyájan Jézus követőinek valljuk magunkat. De hát azok vagyunk-e valóban is? Életünket, tetteinket a Jézus

¹ A dr. Bedő Albert-féle pályázaton jutalmat nyert, e kérdésre felelve: Hogyan kell teljesíteniünk — Jézus példáját követően — családunk, hazánk, vallásunk és embertársaink iránti kötelességeinket?

életéhez s tetteihez hasonlítva, nem érzünk-e magunkban hiányt, hibát, gyarlóságot, a melyet pótolni, javítani kellene? Én a magam részéről nem tartózkodom előttetek nyíltan bevallani fogyatkozásaimat s hiszem, hogy lelkiismeretes övizsgálat után ti is hajlandók lesztek az enyémhez hasonló vallomást tenni. Sőt meg vagyok győződve arról, hogy eddigi mulasztásaitok érzetében erős vágy és nemes elhatározás támad szívetekben Jézus útmutatása szerint tenni, áldozni legdrágább javaink, intézményeink érdekében. Ebben a meggyőződésben, remélem, nem lesz czéltalan munka mai tanításom, melynek tárgyát e kérdésben foglalhatom össze: „Hogyan kell teljesitenünk — Jézus példáját követően — családjunk, hazánk, vallásunk és embertársaink iránti kötelességeinket? Mig e nagyfonságú kérdés egyes pontjaira külön-külön megfelelek, nagy örömet okozna szívemnek, ha élénk figyelemmel hallgatnátok meg egyszerű beszédemet.

I.

Kövessük Jézus példáját először a család iránti kötelességek betöltésében. Hiszen Jézus maga kedves családi körben, példás életű, szorgalmas kezű szülők gondozása mellett „gyarapodott bölcsességben, testének állapotjában, Isten és emberek előtt való kedvességben“. Ker. szülők! Meg van-e bennetek az a tiszteletreméltó törekvés, hogy tiszta étellel, jó tettekkel példát adjatok fejlődő gyermekeiteknek? Vagy talán azt hiszitek, hogy csupán szóbeli intéssel, tanítással eleget tehetnek nevelői kötelességeiteknek? Jól jegyezzétek meg, a példaadás nélkül való tanítás oly hamar elmosódik a gyermek emlékezetéből, mint mikor egy festői szépségekben gazdag, gyönyörű tájnak a képe nem közvetlen látás útján nyomul be szívünkbe, hanem azt csak mások leírása, vagy elbeszélése által ismerjük meg. Ha pedig jó tanácsaitokkal folyton ellenkező dolgot cselekesztek, akkor meg úgy tesztek, mint az az ember, a ki szüntelenül buzdítja társait a becsületes életre, de maga mindegyre beleesik a lopás bűnébe. Ha tehát azt akarjátok, hogy szívetek magzata illedelmes beszédmodot sajátítson el, némuljanak el ajkaitokon a jóízlést sértő, átkotszóró szennyes szavak s esendüljön meg a nemes gondolatokat közlő tiszta beszéd. Ha azt óhajtjátok, hogy gyermekeitek az áldásos munkát megkedveljék, ne a restség párnáján heverve, de a munkamezőn serényen dolgozva adjátok jó tanácsaitokat. Vallásossá kívánjátok-e növelni kisdedei-

teket? Előbb magatok mondjátok áldó imádságot gyermekeitek társaságában, s csak azután tanítsátok őket Isten tiszteletére. Emberbecsülésre akarjátok-e szoktatni a társadalom jövő munkásait? Tanusítatok szives jóindulatot, nemes bánásmódot embertársaitok iránt. Csak is ilyen föltételek mellett várhatjátok, hogy gyermekeitek „Isten és emberek előtt való kedvességben“ gyarapodjanak . . .

Jézust tízenkét éves korában szülői magukkal viszik a jeruzsálemi templomba. Mikor József és Mária hazafelé indulnak, útközben észreveszik gyermekük elmaradását. Sietve, aggódó szívvél térnek vissza a fővárosba, s midőn a kisded Jézust megtalálják, az édesanya szelid szemrehányással így feddi gyermekét: „Fiam! miért cselekedtél így mivelünk? Ime a te atyád és én nagy bánattal keresünk vala téged.“ Kedves szülők! Meg van-e közöttetek az a szép szokás, hogy a harangok templomba hívó szavára magatok mellé vegyétek s az Úr házába vezessétek ártatlan kisdedeiteket? S ha az istentiszteletnek vége van, keresitek-e „nagy bánattal“, féltő aggodalommal gyermekeiteket, hogy magatokkal hazavigyétek a kedves családi körbe? Avagy egyáltalán kiterjed-e gondosságotok, figyelmetek arra, hogy mindig tudjátok, hol vannak s merre járnak gyermekeitek? S ha értesültök, hogy az utcákon czéltalanul bolyonganak, vagy rossz társaságba vegyültek, elindultok-e keresésükre, miként a jó pásztor siet az ő eltévedt kis báránykáit fölkeresni s az elhagyott nyájhoz visszaterelni? Vigyázzatok, hogy azok közül, kiket a jó Isten gondozástokra bízott, egy is el ne veszzen, sőt helyes irányu növeléstek által mindnyájan derék családtagokká s hasznos emberekké váljanak! . . .

Jézus, ha nemes munkája közben elfáradott, pihenőhelyéül rendszeren a családi kört választotta. A bethániai Lázár egyszerű hajlékában, hol a szorgalmas Márta és jólelkű Mária vendégszerető szívességgel fogadták, sokszor talált édes nyugalomra. A kánai menyegzőben, e kedves családi ünnepélyen, hol minden arczon a tiszta öröm fénye sugárzott, készséggel osztozott a fölvidult lelkek jókedvében. Ker. hívek! A fölfrissítő nyugalomra, a nemes és tiszta örömökre minden munkásembernek joga van. Hát ti hol és hogyan szoktátok tölteni a pihenésre szánt órákat? Fájdalommal tapasztalom, hogy a csöndes nyugalom idején üressé lesz a családi hajlék s megnépesülnek a nyilvános mulatóhelyek. Mohó vágygyal sietnek az emberek üritgetni az érzéki gyönyörök habzó poharát. Pedig az a habzó pohár mennyi bajnak és keserüségnak válik forrásává!

Mily sok összetűzésre, tettelegesen bántalmazásra ingerli a czivakodásra könnyen lobbanó embereket! S ha egy ily dorbézolás után elérkezik a dologtevés drága ideje, bizony nem újult erővel, de eltompult lélekkel, kimerült testtel fogtok rendes munkáitokhoz. S mi az eredmény? A jó hirnév beszenyezése mellett anyagi kár, testi romlás és késő bánat!

Óh mennyivel más, mily üdítő hatása a családi körben való pihenés. A családi kör egy szent hely, a mely korlátok közé szorítja a kicsapongásra hajló szenvedélyeket. A családi kör ártatlan gyermekek édes otthona, a kik élénk figyelemmel hallgatják, lesik szavaitokat, tetteiteket, s így jelenlétiük önmérsékletre, tisztességes társalgásra és magaviseletre int. E kedves körben, egy-két jó emberetek bizalmas társaságában megvitathatjátok ügyes-bajos dolgaitokat, családi érdekeiteket s feltárhatjátok őszintén szívetek örömét, bánatát. Sőt nem hiba, ha meghitt beszélgetések között néha-néha megcsendül a barátság pohara s megszólal a zene és ének vidámságra derítő, dallamos hangja. Csak az a fődolog, hogy az öröm pillanataiban se feledkeztek meg emberi méltóságotokról. Az ilyen pihenés nem időtékozlás; az ilyen pihenés a mellett, hogy testet, lelket egyaránt felüdít, nemesítőleg hat magatokra s jótékonyan gyermekeitek jövőjére...

Jézus engedelmes és jó gyermek volt. Élete utolsó pillanataiban, a kereszt alatt zokogó édes anyját e szavakkal ajánlja legkedvesebb tanítványának, Jánosnak figyelmébe: „Imhol a te anyád.” Még utolsó gondolata is az édes anyjáról való gyöngéd gondoskodás! Kedves gyermekek! A ti jó szülőitek csak azt kívánják tőletek, hogy engedelmesek és jó magaviseletűek legyetek. De ezt méltán megkívánhatják. Hiszen édes anyátok melengető keblén szívtátok az élet első táplálékát; az ő gyöngéd karja ringatott édes álomba; az ő gondos keze óvott, takargatott minden veszedelemtől; ha gyötrő betegség támadott meg, ő virrasztott éjjeken át aggódó szívvvel, könnyező szemmel bölcsőtök felett. Lám édes apátok küzd, fárad, törődik, hogy megszerezze számotokra a mindennapi kenyeret és szükséges ruházatot. Avagy nem illő-e, hogy ti szeretettel, engedelmességgel, szívjósággal fizessétek vissza fáradaimaikat?!

Hozzátok is van egy pár szavam felnőttek, nők és férfiak, kikre a jó Isten öreg szülők gondozását bizta. De gondozzatok-e őket nemes jóakarattal? Vagy talán sajnáljátok tőlük azt a dara-

boeska kenyeret is, a melyet naponként táplálásukra adogattok s elpanaszoljátok mindenkinek, hogy munkatehetetlen életükkel mily nagy terhetekre vannak? Emlékezzetek csak vissza gyermekkorotokra! A ti jó szülőitek önfeláldozó gondossággal neveltek titeket; ha rosszak voltatok, ha fejükre bánatot és szégyent hoztatok, hibáitokat gyöngéden takargatták; sokszor fájt a lelkük, sajgott szivük miattatok s titkon hullatták is könnyeiket, de panaszuikat sohasem vitték a világ elé. Aztán meg gondoljatok arra, hogy hozzátok is elérkezik majd az élet hanyatló kora, a midőn ti is gyermekeitek jóindulatára lesztek utalva. De remélhetek-e tőlük szives támogatást, ha szemük láttára durván és mostohán bántok azokkal, a kiknek Isten után a legtöbbit köszönhetek? Óh vegyétek lelketekre koszorus költőnk emez intését:

„Hogy tartsanak majd tiszteletben
A fiak s unokák mindvégig,
Ne légyen ez feledve nálad:
Tiszteld apádat és anyádat.“

Ime fölmutatám előttetek a család iránti kötelességeinket. Ha e kötelességeket hiven betöltjük, akkor önbizalommal foghatunk ama kötelességek teljesítéséhez is, a melyekkel hazánk, e széles-körü család iránt tartozunk. E tekintetben is fogadjuk szivesen Jézus útmutatását.

II.

Az evangéliumokban nem találunk egyetlen följegyzést, mely azt bizonyítaná, hogy Jézus közhivatalt vállalt hazája szolgálatára. S bár édes üdvöztőnk szomoruan látta polgártársainak nyomasztó helyzetét a római zsarnokság önkényes uralma alatt; bár jól ismerte Izrael népének egy szabad és független haza iránt táplált reményeit, vágyait, ábrándjait: soha egy pillanatra sem jutott eszébe, hogy e vágyak és remények megvalósítására kezébe ragadja a vezéri lobogót s maga köré gyűjtse a honfiak elszánt és lelkes taborát. Nem! Hivatása más térre szőlította. S én mégis, mindezek ellenére is határozottan állítom, hogy Jézus a legönzietlenebb és legönfeláldozóbb hazafi volt. Mert nemcsak azt tartom nemzeti hősnak, a ki hazája szabadságáért bátran föláldozza életét a csatamezőn; nemcsak azt nevezem igaz honfinak, ki egy ország hajóját biztos kézzel kormányozza a jóllét és gazdaság viruló partja felé; nem is csak azt, ki a nemzeti öntudatébresztésére, fokozására —

művészi becsválytól sarkalva — megragadó képekben, szobrokban, szárnyaló költeményekben visszatükrözteti a mult idők lelkét, szellemét, küzdelmeit és diadalait. Jó hazafi lehet az ember bármely munkakörben, ha azt az állást, hivatását, a melyre vállalkozott, hiven és lelkiismeretesen betölti.

És volt-e valaha ember, a ki tisztább szándékkal, magasabb eszményektől ihletve, üdvösebb eredménnyel töltötte volna be hivatását, mint názáreti ácsmester fia?! S miképpen gondolta a legnagyobb emberbarát, hogy hazája üdvét legáldásosabban munkálja? Ő alapjában, talpköveiben kívánta szilárddá tenni hazája romlásnak indult épületét. Ő az egyes gyökérszálak egészséges fejlődésétől várta a nemzeti élet fájának virágba borulását, termőképességét. Ő meg akarta javítani erkölcsükben az egyes honpolgárokat s így munkálni az egész haza boldogságát. Mert mi biztosítja leginkább egy ország haladását s a művelt államok sorába emelkedését? Nemde nem a haza igaz érdekeit szolgáló honfiak hűsége, megbízhatósága és áldozatkészsége? De lehet-e szó rendületlen hűségről s ennek alapján áldástterjesztő munkásságról, hol hiányzik az erkölcsi erők és jellembeli tulajdonságok jóra irányító, szép tettekre buzdító hatása? Lehet-e szó gyanusíthatatlan megbízhatóságról, hol a kapzsiság mohó vágya ott lappang a szívek mélyén s erős szenvedélyé hatalmasodva, ott rabolja meg a közvagyon, a hol erre éppen alkalma nyílik? Lehet-e szó nemes áldozatkészségről, hol egyesek erőszakossága hatalmi érdekből kifosztja a szegényebb néposztály nehéz munkában izzadó gyermekeit? Kérdem tehát, midőn Jézus a haza szolgálatában állott honfitársainak erkölcsi megújulása érdekében egész az önfeláldozásig menő hűséggel töltötte be magasztos hivatását, egyszersmind nem adta-e legfűnségebb bizonyítékait hazája iránti kötelessége kiváló teljesítésének?

Ker. hivek! Mint minden művelt államban, úgy a mi hazánkban is különféle állásu, foglalkozásu emberek lagnak. Egyiknek hivatása a törvényhozás, másiknak az igazságszolgáltatás. Egyik a nemzeti irodalom, másik a hazai művészet szolgálatába szegődik. Némelyek a népnevelés áldásos munkájában fáradoznak, mások iparral, kereskedelemmel és földműveléssel foglalkoznak. De mindannyian hazafias kötelességet teljesíthetnek, ha saját munkakörüikben becsülettel és kitartó szorgalommal dolgoznak. Mert minél több anyagi és szellemi kincset termelnek az egyes honpolgárok s ezáltal mentől jobban kiszorítják a külföld elmetermékeit, iparczikkeit

és gabonáit, annál önállóbb, egyénibb, műveltebb és gazdagabb lesz az egész nemzet. Azonban bármily szép sikerrel oldják is meg föladatukat az egyes honfiak külön-külön, de ha egymásra irigykednek; ha egymás megrontására boszúterveket kovácsolnak s országunk áldott földjét a pártvillongások áldatlan esataterévé változtatják: ily körülmények között remélhető-e hazánknak erőben, fényben, hatalomban való gyarapodása, föllendülése?!

Maga Jézus is jól ismerte az egyenetlenkedés romboló hatását; hiszen tapasztalhatta saját népén. S midőn látja nemzetének széthúzó törekvéseit, honfibanatában ily szivrelható erővel tárja fel a pusztuló Jeruzsálem képében hazája romlását: „Jeruzsálem! Jeruzsálem! ki megöli a prófétákat és megkövezed azokat, kik tehozzád bocsáttatnak, mennyiszer akartam egybegyűjteni a te fiaidat, miképpen a tyuk az ő fiait egybegyűjti szárnyai alá és nem akarátok! Ime azért a ti házatok pusztá lészen.“ Egy másik alkalommal szintén hasonló értelemben nyilatkozik, mondván: „Minden ország, a mely magában meghasonlik, elpusztul.“

A meghasonlás, a pártoskodás bizony régi átoksuly a mi édes hazánkon is, s „egységünk történ“ oh mily sokszor „törve hanyatla erőnk“. A magyarnak a magyar ellen való küzdelme, a testvérháboruk hányszor meg hányszor sodorták nemzeti létünket a végpusztulás szélére! Avagy a napjainkban duló érdekharcok és pártusák nem tépik-e darabokra hazánknak, e közös édes anyának szivét?! S e jó anya — gyermekeinek egységbontó viszálykodását látva — panaszos hangon zokog a költővel:

„Fiaim, ha így czivódtok,
Nem lehet a haza boldog.“

Óhajtjátok-e szivetekből drága honunk fölvirulását, boldogságát? Törekedjete, bármi legyen is foglalkozástok, békés összhangban, egyetértő jóakarattal végezni kötelességeiteket, s akkor „a haza fényre derül.“

Még csak egy szép jellemvonását emlitem föl Jézus hazafias magatartásának. Ő rajongóan szerette napsugaras szülőföldjét, hol a rét tarka virágai, a mező színes liliomai társaságában szótte gyermekálmait, rajzolgatta ifjuságának ábrándképeit. Lelkesült hazája fényes multján s mély bánatot érzett szivében annak folytonos hanyatlása miatt. De minden hibája, bűne, nyomorusága mellett is szerette, mert hiszen az övé volt. Nem is vágyott soha idegen országba. Meg volt győződve arról, hogy csakis honfitársai körében

töltheti be valóban hivatását ; ott, a hol az övéivel rokon nemzeti és vallási eszmények dobogtatták meg polgártársai szivét ; ott, hol az ő édes anyanyelvét megértette a legegyszerűbb halász és vámszedő is. S bár nemzetének hálátlan fiai üldözték, rágalmazták, sulyos vádakát támasztottak ellene, sohasem gondolt arra, hogy hontalan bujdosással mentse meg drága életét. Ott halt meg áldott munkássága színterén : hazája forrón szeretett földjén.

Jézus hazafiságának e gyönyörű jellemvonására gondolva, önként eszünkbe jut s mély honfibanattal tölti el szivünket polgártársainknak e hazából való tömeges kivándorlása. Mintha csak az inség tanyája volna Magyarország s mintha aranyhegyekben bővelkednék a külföld, oly megdöbbentő számban áramlik népünk idegen országba ! Hát hazánk földjének aranykalászt termő rónasága, ásványokban, érczekben gazdag hegyei, Isten áldotta völgyei, halmi nem nyujtanak-e kellő megélhetési módot minden szorgalmas törekvésü honfi számára ? Megengedem én, hogy Amerika kormos levegőjü gyáraiban, sötét, egészségtelen bányáiban — testet, lelket sorvasztó munkával — több pénzt meg lehet keresni, mint itthon a szabad természet nyílt ölné ; de mit ér ez, ha ott künn nem értik nyelveket, nem érzik szivetek dobogását s e mellett mindig ott sajogna lelketekben annak tudata, hogy nincs hazátok, a melyért tenni, áldozni oly édes öröm a honfiszivnek, de a melytől való hűtlen elszakadás a hazaárulással határos bűn bectelen bélyegét sütné homlokotokra ! Azért nincs hőbb óhajtasom, mint hogy : „oltalmazzon az Ur titeket attól, hogy az atyáitoktól maradt szent örökséget“, e drága hazát akár önként, akár édes-szavu csábítók rábeszélésére hűtlenül elhagyjátok ! Higgyétek el, hogy itthon — rokonszivek kedves körében — sokkal jobb izü a mindennapi kenyér, mint idegen földön, hol az üzleti világ kalmárlelkü vállalkozói a bevándorlott munkásban nem az Isten képére alkotott embert, hanem a jövedelmező munkaerőt tekintik csupán, a melyet a legemberietlenebb módon igyekeznek kizsákmányolni. És higgyétek el, hogy a midőn e hon határain belől saját hivatástokat lelkiismeretesen betöltitek, egyttal hazátokat is hiven szolgáljátok, a melynek jólléte, üdve, áldása visszahat reátok, hü és munkás gyermekeire.

Azonban bármily hasznos munkásságot fejtsetek is ki hazátok érdekében, igazán boldogok csak úgy lehettek, ha vallásotok iránti kötelességeiteket is betöltitek.

III.

Hogy valamely tárgyat vagy tulajdont igazán megbecsülhessünk s a magunk és mások javára fordíthassunk, mindenekelőtt szükséges, hogy azt alaposan megismerjük. Az a földmives, a ki nem ismeri kellően szántóföldjének termőképességét s így nincs tisztában azzal, hogy miféle magvakat hintsen annak barázdáiba, aligha fog hordás idején dus kalászatokat takarítani csűrébe. Az az orvos, a kinek nincs elég tájékozottsága a különféle növényeknek, virágoknak a beteg szervezetre való gyógyító hatásáról, bizonyára, nem fog jótékonyan közremunkálni az egészségi viszonyok javulására.

Igy vagyunk a vallással is ker. hivek! Hogy a mi vallásunk vigasztaló, gyógyító és erkölcsnemesítő hatást gyakorolhasson lelki életünkre, legelső feladatunk, hogy annak szellemét, lényegét, irányelveit behatóan megismerjük. Ebben a tekintetben is példát vehetünk nagy mesterünktől. Jézus mielőtt tanítai kezdett volna, alaposan áttanulmányozta ősei vallásos irodalmát. Jól ismerte a mózesi törvények és prófétai iratok drága gyöngyeit, örökbecsű gondolatait és jól ismerte azoknak üres formaságokra vezető rendeleteit. Elvetette közülök azt, a mi muló értékű s részszerint való, a mi kizáróan helyi és nemzeti érdeket szolgál; de megtartotta s tanításaiban értékesítette az örök és egyetemes igazságokat tartalmazó hiteshímet, erkölcsi elveket. Ugy tett, mint az az építő-mester, a ki bár sok új anyaggal rendelkezik, a régi háznak ép köveit, tégláit is fölhasználja építkezéséhez, de kiváló formaérzéke, művészi ihlete fölfogásban, tervben és kivitelben egészen új és eredeti művet alkot.

De Jézus nemcsak ismerte s alkalmazta tanításaiban nemzete vallásának saját felfogásával megegyező parancsolatait, hanem azok szerint is élt és cselekedett. „Ne gondoljátok -- úgymond -- hogy jöttem a törvénynek és prófétáknak eltörlésére; nem jöttem, hogy azt eltöröljem, hanem inkább, hogy betöltsen”. És betöltötte. Nem úgy mint a farizeusok, a kik a törvény betűjéhez ragaszkodva „megdézsmálták a mentát, a kaprot, a köményt, de elhagyták az irgalmasságot és tökeletességet”; a kik az utcák szegletein nagy zajjal imádkoztak, de „a hosszú könyörgések színe alatt kifosztották a szegény özvegyek házát”; a kik mikor alamizsnát osztogattak, sipolással vonták magukra a járó-kelek figyelmét, hogy „az emberekől dicséretet nyerjenek”. De betöltötte Jézus a törvény lényegét, szellemét; betöltötte úgy, hogy „soha bünt nem cselekvék, sem

pedig álnokság az ő szájában nem találtatik“ ; betöltötte úgy, hogy „szerte járt és jót tett“ ; fölkereste a bűnösök, szenvedők és tudatlanok társaságát, mert mint maga mondá, nem az egészségeseknek, hanem a betegeknek van szükségük orvosra: s a lelki vakokat, erkölcsi sántákat, bénákat meggyógyította. Szóval: betöltötte a vallási törvényeket szívvel, lélekkel, étellel, cselekedettel!

Jézus példája szerint nekünk is meg kell ismernünk s betöltenünk vallásunk igazságait. Mindenek előtt tudnunk kell, hogy a mi egy Istenünk minden embernek egyaránt szerető édes Atyja, a ki „felhossa az ő napját mind a jókra, mind a gonoszokra“ ; a ki — mert lélek — nem gyönyörködik a test sanyargatásában, a csillogó szertartásokban és füstölgő áldozatokban; előtte csak „a töredelmes szív és alázatos lélek kedves áldozat“.

Tudnunk kell, az emberek testvéreink, bárhol lakjanak, bármely nemzethez, valláshoz, vagy társadalmi osztályhoz tartozzanak is; mert „avagy nem mindnyájunknak ugyanazon egy Atyánk van-e?“ Tudnunk kell, hogy Jézus a mi vezérünk, példaadónk, a kit éppen azért, mert meggyőződésünk szerint valóságos ember volt, teljes bizalommal és reménységgel követhetünk; nem úgy mint azok, kik Istenné emelték őt s ezzel megfosztották magukat követése lehetőségétől. Avagy a fejlődés törvényének alávetett, gyöngé ember követheti-e a tökéletes Isten példáját?! Tudnunk kell, hogy csakis tiszta jellemünk s személyes jó tetteink érdemesítenek az üdvösségre és senki más cselekedetét nem lehet nekünk érdemül beszámítani. Tudnunk kell, hogy saját bűneinkért magunknak kell bűnhödnünk s megjobbulásunk által Isten bocsánatát megnyernünk; mert senki más szenvedése, vagy vére hullása el nem törölheti vétkeinket. „Minden ember magának áll, vagy esik“.

Szent vallásunk tanítja a lélek fokozatos fejlődését. Hiszen lelkünk, mely rokon az Isten lelkével, oly magas vágyakat, erőket tulajdonságokat egyesít magában, a melyek alkalmassá teszik a folytonos tökéletesbülésre. Életének nem szab határt a sirhalom; termékenyítő hatásában, üdvös alkotásaiban s a hű szeretet emlékeiben tovább él, munkál és boldogít. Vagy Pál apostol szavai szerint: „Ha földi hajlékunk elbomol, épületünk leszen Istentől“. Szóval, hiszszük az örökéletet, a lélek halhatatlanságát.

Im ezek vallásunk főbb hitelvei. De nem elég e hitelveket csak ismernünk, hanem kötelességünk azokat be is töltenünk. Mert mit ér például egy kertésznek minden szakismerete, ha tudását nem

törekszik hasznos tettekben érvényesíteni? Avagy az ő pusztá ismerete benépesíti-e kertjét dúsan termő gyümölcsfákkal, szemet, szívet gyönyörködtető virágokkal? A mi életünk is egy gondozatlan kerthez hasonlítana, ha azt vallásunk megismert igazságai szerint nem törekednénk az erények szép virágaival s a jó tettek értékes gyümölcseivel fölékesíteni. És ez nem csak magunk, hanem vallásunk iránti legszentebb kötelességünk is. Mert jól jegyezzük meg, az emberek általában sokkal kevésbé vizsgálják valamely vallás igazságainak becsét, mint ugyanazon vallás követőinek életét, jellemét, magaviseletét. És ha látják, hogy a követők becsületes életet folytatnak s szívesen nyújtanak segítséget bármely hitfelekezetű embernek, bizonyára érdeklődni kezdenek ápoló édes anyjok, vallásuk iránt is, mely ily jóra való, tiszta erkölcsű embereket növelt hiveiből. Hígyjétek el, hogy a hitelveink szerint való élet és cselekedet által sokkal több hívet és barátot szerezhettek egyházunknak, mintha úton-útfélen azzal dícselkednétek, hogy a ti vallásotok a legjobb és legigazabb vallás . . .

Jézus a lelkében kialakult vallásos nézeteihez szívósan ragaszkodott. Azoktól őt „sem ígéret, sem adomány, sem élet, sem halál“ el nem szakaszthatta. Esméiért fölládozta drága életét.

Oh mennyire nem követik Jézust e tekintetben a mai keresztények! Mintha csak ruha vagy áruczikk volna a vallás, oly könnyen cserélgetik az emberek. Pedig ma nem rémit sem a máglya, sem a kinspad, sem a hitnyomozó törvényszék; szabad a szó, szabad a gondolat, szabad a vallás gyakorlata; csak az a sajnós, hogy rab a lélek, rabja az anyagi haszonnak, a vagyon és pénz szerelmének. Csak jövedelmező állás ígérkezzék, csak egy kissé az egyházi teher könnyíttessék a más hitűek részén: mily sokan készek a vallásváltoztatásra! Bizony ritka napjainkban az az ember, ki a vallása elhagyásáért anyagi hasznot kínáló lélek-kufárnak sértett önérzettel mondaná: „veszsen a te pénzed“, az én hitem az én üdvösségem!

És ha a mi vallásunkban — a hitviták eszmeforradalmának idején — volt annyi erő és fönség, a melyért Dávid Ferencz érdemesnek tartotta fölládozni nemes életét; ha a mi vallásunkban — egyházi életünk gyászos emlékű korszakaiban — volt annyi jellemet formáló s szívet termékenyítő gondolat, a melyért buzgó hitelődeink készebbek voltak üldözést, börtönt, mellőztetést szenvedni, semhogy drága hitüktől elszakadjanak: avagy mai sokkal szabatosabb formáju

s tisztább szellemű vallásunkban ne volna-e annyi vonzó szépség és meggyőző igazság, mely a hozzá való hű ragaszkodás érzetét fülébrezsze s folyton ébren tartsa szivetekben?! Van! Csakhogy lélek kell hozzá; az anyagiasság nyügeitől mentes, tiszta lélek, mely megérteni és méltányolni tudja; lélek, a mely hiteseiméinktől ihletve, tudjon izzó hevületbe, fűsleges mámorba jönni, s aztán tudjon tenni, alkotni és áldozni.

Bár jól tudom, hogy korunk anyagiás irányú gondolkozásának dermesztő, a hit virágait sűrűn hervasztó légköre a ti lelketeket sem hagyta érintetlenül; bár szomoruan tapasztalom, hogy hiveink közül egyiknek-másiknak nincs oly szilárd jelleme, hogy a hitét ostromló kísértőt e szavakkal utasítsa el magától: „távozz tőlem sátán“: mindazonáltal nem esem kétségbe vallásunk jövő sorsa felett, sőt bizom annak folytonos térfoglalásában. Hiszen ma már minden művelt nemzet körében vannak szabadszellemeű gondolkozók, a kik meleg rokonérzést tanusítanak hitelveink iránt. Hiszen e kised gyülekezetünkben is örömmel látom, hogy gyönyörűséget találtok hitünk igazságaiban s kész szívvel áldoztok egyházunk oltárán. És ez természetes is. Mert hiszen a mi drága unitárius vallásunk táplált titeket édes „tejnek italával“ zsenge gyermekkorotok vidám és gondtalan éveiben; ez bátorított, ha a küzdelmes élet mnnkamezején csüggedtetek; ez gyógyította be szivetek sebét, ha családokat kis kertjében egy-egy szépen nyíló rózsabimbó elhervadt; ez legyen hát éltetek utolsó pillanataiban is az örökélet reményével biztató, kedves angyalotok! Avagy gondoljátok-e, hogy egy más vallás igazán boldoggá tehetne titeket? Nézetem szerint úgy járnátok a vallás változtatással, mint az a gazda, ki dúsan termő fáját idegen talajba ülteti át. Meglehet, hogy fája életben marad, de aligha fog többé oly viruló lombot hajtani s oly izletes gyümölcsöt teremni, mint előbbi helyén. A ti szivetek is egy élőfa, mely vallásunk igazságai-ból táplálkozva, a szeretet, béke és megnyugvás édes gyümölcseit termi számatokra. De ha szivetek fáját egy más vallás földjébe helyezitek át, a többi között valószínűen a lelki megrázkódtatás, az önmagatokkal meghasonlás fanyar termésével is megkinál titeket. De boldogok lesztek, ha vallásunk hitelveit megismerve s azok szerint élve, hozzájuk törhetetlen hűséggel ragaszkodtok szivetek utolsó dobbanásáig. És ez annál kívánatosabb, mert csakis az igaz vallásosság ad erőt arra, hogy eleget tehessetek embertársaitok iránti kötelességeiteknek.

IV.

Jézus bár nagyrabecsülte a család, haza és vallás üdvös intézményeit, mindazonáltal érdeklődésének főtárgya, középpontja az ember. Az ember, a testvéries közösség, a társadalmi együttélés szempontjából. Mert sehol annyi vérező sebet, annyi kibékítésre váró éles ellentétet nem látott, mint az embernek embertársához való viszonyában, a társadalmi életben. Látta a különböző társadalmi osztályoknak egymás ellen vívott elkeseredett harcát, ádáz küzdelmeit. Látta egyik felől a büsrke, gőgös magatartást, másik felől az irigység és gyűlölet izzó szenvedelmét. Látta egyik részen a hatalmas úr szívtelenségét, másik részen a porig alázott szegény szálnalmas helyzetét. Látta egyik oldalon az öncélú gazdagság szülte csillogó vétket, másik oldalon az irtózatos nyomor fertőjében tenyésző bűnök. S mindezeket látva, mély szánalom és határtalan szeretet támadt szívében, nyomorgó embertársai iránt. Aztán határozott és tett. Hogyan, mily gyógyszerekkel kívánta orvosolni a társadalomnak e régi, de napjainkban is folyton megújuló betegségét? Talán izgató, vérforraló beszédet intézett a sorsával elégtelen néposztályhoz s megostromoltatta vele a gazdagok palotáit? Nem! Hiszen maga mondja: „A kik fegyvert fognak; fegyver által vesznek el“. Talán a földnek, a vagyonnak, egyenlő részekre osztása útján akarta kiegyenlíteni az érdekellentéteket? Nem! Hiszen a más örökségében minden jogos alap nélkül osztolni vágyó embert e szavakkal utasítja el: „Ember, kicsoda tett engem közöttetek osztóvá vagy bíróvá“? Vagy talán az egyesek birtokainak közös tulajdonná tévése által kívánta a testvéries közösség gyönyörű gondolatát megvalósítani? Nem! Hiszen ezzel az öntörekvésnek és önszorgalomnak egyenesen útját vágta volna az, kinek legfőbb célja az egyéni nemes tulajdonságoknak minél fokozottabb mértékben való érvényesülése. Jézus tehát nem a vagyoni állapotok gyökeres átalakítása, nem is a társadalmi választófalak erőszakos lerombolása által szándékozott közelebb vinni az embert embertársához, hanem a szíveket akarta odáig nemesíteni, hogy gazdag és szegény, úr és szolga, munkás és munkaadó kölcsönösen becsüljék meg, szeressék, támogassák egymásban az embert, a testvért, az Isten gyermekét!

E magasztos cél szolgálatára irányulnak Jézus legszebb tanításai. Megesendül ajkain a szeretet nagy parancsolata. „Szeresd felebarátodat, mint magadat“. Kezünkbe adja az emberbaráti köte-

lességek zsinormértékét: „A mint akarjátok, hogy az emberek veletek cselekedjenek, ti is úgy cselekedjétek azokkal“. Az igazi nagyság, valódi méltóság babérkoszoruját azok homlokára helyezi, a kik legtöbbet dolgoznak embertársaik javára: „A ki közöttetek első akar lenni, legyen a ti szolgátok“. A megbántott szíveknek nem adja tanácsul: „szemet szemért, fogat fogért“, de szelid jósággal inti őket: „Szeressétek ellenségeiteket; áldjátok azokat, a kik titeket átkoznak; jót tegyetek azokkal, a kik titeket gyűlölnék“. De összes tanításai közül talán egyetlenegy sem adja oly hű és tökéletes képét az emberbaráti kötelesség miként való betöltésének, mint a könyörülő samaritanus megragadó története. Nem mondom el részletesen ez általatok is jól ismert gyönyörű elbeszélés tartalmát. Csak három főgondolatára irányítom szíves figyelmeteket. Egyik a személyes segítség, mely azonnal bekötözi a vérző sebeket; másik az áldozatkész szíveség, mely a beteg gyógyítására pénzt ad át a fogadósnak; végül fokozza a jó tett értékét az a minden önös érdeket kizáró körülmény, hogy az irgalmas samaritanus oly nemzetségből származott, mely ellenséges viszonyban állott a megsebzett útas nemzetségével. Követésre méltó, örökszép példája ez a nemes jöltevésnek! És Jézus mindeme gyönyörű tanításaira ráüti a hitelesítő pecsétet saját személyes szolgálataival. Belevegyül a nép hullámzó tömegébe: szegényeket vigasztal, lelki betegeket gyógyít s szívesen ad tanácsot az igaz élet útjától messzire tévedt vándoroknak. Az utolsó vacsora végeztével — Úr és mester létére — megmossa tanítványainak lábait, mondván: „Példát adtam nektek, hogy a mint én cselekedtem veletek, azonképpen cselekedjétek ti is“ . . .

Jézus példaadása, tanításai nekünk is szólnak, ker. hívek! Hiszen az emberi természet alaptulajdonságaiban ma is ugyanaz, a mi Jézus korában volt. A fűnhéjázó gőg, a szívtelen önzés, a hideg közönyösség, a mások érdekeivel nem törődés szomorú tünetei csak úgy jelentkeznek társadalmunkban, mint Izrael népénél. A vakok, bénák, sánták, elhagyottak és sorsüldözöttek száralomra méltó csapatával éppen úgy találkozunk mi is, mint a názáreti próféta . . .

Most a nyomor gyermeke kopogtat ajtódon; talán csak egy darab kenyered van, de azt is szívesen osztod meg a szegény éhezővel. Tetted szép, dicséretre méltó. Majd a köztereken, piaczkokon béna koldusok esdeklő szava érinti füleidet; jóságos lelked könyörületességre indul s néhány fillérrel segítesz rajtuk. Adományod

kedves Isten előtt. Most tűz- és jégkárosultak folyamodnak segélyedért, majd a mindenükből kifosztott árvák és özvegyek fordulnak hozzád kegyes támogatásért s te mindeniknek jókedvűen adakozol. Emberséges, keresztényhez illő dolgot cselekszel. Mindezzel felebaráti kötelességet teljesítesz. És mégis, mindez csak parányi része annak, a mit tőlünk Jézus követel. Ő nem elégszik meg csupán az alamiznaszerű segély nyújtással, mely a legjobb esetben is csak a meglevő bajok enyhítésére, de nem gyökeres gyógyítására szolgál. Ő azt kívánja, hogy oly társadalmi munkásságot fejtsünk ki, a mely minél kevesebbre apaszsa le ez inség gyermekeinek számát. Ő azt kívánja, hogy térjünk be a szegények hajlékaiba, keressük föl a munkanélküliek tanyáját, lépjünk érintkezésbe a könnyelmű életre esábitott lelkek társaságával s mindenütt lessük el, puhatojzuk ki, hogy kinek-kinek miféle munkára van ügyessége, hajlama, rátermettsége. S mikor ezzel tisztába jöttünk, ébreszszük föl bennük a vállalkozási kedvet s adjuk, vagy szerezzük meg nekik a munkára való alkalmat. Hígyjétek el, ha foglalkozás nélkül való embertársainknak kezükbe adtuk a munka eszközét, ezzel a legáldásosabb emberbaráti kötelességet teljesítettük. Mert a munka a mellett, hogy tisztességes megélhetési módot biztosít, megóv minket az unalomszülte vétkes gondolatoktól; megőrizz a rossz társaságok, szerencsétlenség ragadó árjának örvénybe sodró veszedelmétől; megnemesíti szívünket, fokozza önbecsérzetünket s fölvertezi jellemünket a kísértések ostromló tábora ellenében. Saját munkánk megtanít becsülni a mások munkáját; tudatára ébreszt annak, hogy embertársaink, kik a közjó érdekében fáradoznak, épp oly hasznos tagjai a társadalomnak, mint mi vagyunk, s így a munka üdvös kapcsolatot, testvéries viszonyt létesít ember és ember között. Jótékony hatására közelebb férkőznek a szívek egymáshoz; megszűnik a rang, czim, vagyon és nemzetiség szerint való osztályozás; mert a becsületes munka mindnyájunkat ugyanazon rangra emel: az emberi méltóság, az emberi önbecsérzet magaslatára!

Ez a magasztos czél lebegett Jézus előtt, midőn a társadalom újjáalakításán fáradozott. Ez ösztönözzön titeket is kedves hiveim, az emberbaráti kötelességek hü betöltésére. De akár személyes szolgálattal, akár szíves áldozattal munkáljátok is embertársaitok üdvét, sohase legyetek személyválogatók. A sürgető nyomor, a kiáltó szükség hívására tegyetek félre minden melléktekinteteket. Lám a könnyörülő samaritánus idegen nemzetbeli utas fájó sebeit kötözgeti.

Jézus a keresztfán bántalmazóiért imádkozik. Ne feledjétek, nincsen az a hideg szív, melyet a munkásszeretet áldást hintő sugara föl ne melegítene; nincsen az a boszút lihegő ellenség, ki a jóindulatú támogatással szemben el ne dobna kezéből a megtorlás fegyverét, s így a jótétevés nemcsak segít és boldogít, hanem javít, nemesít, jóakarókat és barátokat szerez.

Aztán ha jót tettetek, felejtsetek el. „Ne tudja a ti balkezetek, mit cselekszik jobbkezetek.“ Ne hiúságból, vagy önző számításból tegyetek jót, hanem azért, mert érző szívetek nem tud közönyösen viselkedni a mások szenvedése iránt; mert jó lelketek a kezeitek munkája nyomán fakadó örömben a legnagyobb örömet találja. És ha szives fáradozástokért hálát, elismerést, jutalmat nem nyernétek is, sőt az irigység letépni törekednék homlokotokról az igaz érdem koszoruját, még akkor sem szabad félbehagynotok nemes munkátokat. Van egy drága kincse az embernek, a mit a kaján világ rágalmozó nyelve bé nem szennyezhet: s ez a becsületes munkás tiszta lelkiismerete. E drága tulajdon a hiven betöltött kötelesség édes önérzetével jutalmaz titeket, s ha csüggednétek, lankadnátok, szeliden biztat: tovább, tovább az emberbaráti szeretet építő munkájában!

Ker. hivek! Ime föltártam előttetek családunk, hazánk, valóságunk és embertársaink iránti kötelességeinket s egyuttal rámutattam arra is, hogy miként kell azokat — Jézus példáját követvén — hiven betöltenünk. Vajha ez alkalommal lelkem mélyéből fakadt gondolataim szent elhatározásra s gyümölcsöző munkásságra buzdítanák szíveteket, hogy áldásos törekvéseitek által nemesülne a családi élet, gyarapodnék hazánk jólléte, terjedne drága hitünk és növekednék embertársaink igaz boldogsága! Ámen.

KELEMEN ÁRPÁD.

G o n d o l a t o k.

1908 július 17. Ha nem tudjuk megnyerni a mások jóakarátát, rokonszenvét, bizony, bizony nehéz lesz a sorunk és csak nagy küzdelemmel érhetünk célzt.

Két dolgot kell, hogy az ember meggondoljon: gáncsnélküli tisztességet és még azt, hogy még élni is kell. Ki a ketótt össze tudja egyeztetni, hogy egymásnak útját ne állják — az derék munkát végez.

A földmives jól elkészített talajba elveti a magot — azután várja mit ad a jó Isten. Egyébben is úgy van. E nélkül ninesen áldás, siker.

Ne mond, hogy jó ember vagy, csak azt, hogy az akarsz lenni. Ekkor mondasz igazat.

1908 július 21. Az emberek nagy része egoista. — E telhetetlen állapot magunkban hordozzuk, mely ha közelében valahol egy kis hasznot lát — mohón nyújtja ki utána vágyakozó esápjait. Nagy önmegtagadásunkba kerül, hogy lemondásra bírjuk arról, mire tulajdonkép nem lehetett igénye — csak önös gondolkozása tudja úgy csoportosítani az okokat, mintha az jogos, vagy nem támadható tulajdonát képezné. Étvágya kitünő. Ép azért örökös nyugtalanságban tart; mindig is idegessé tesz, mert kirohanásra kész, hogy zsákmányát el ne szalaszsa.

Becézünk, mintha legjobb barátunk lenne, pedig lelki nyugodalmunk megölője.

Első szavunk, első gondolatunk mindig a rossz, csak a megfontolás és lelkiismeretünk komoly intelme térít el attól, hogy meg ne tegyük.

Az az állam erős és annak látszik jövője biztosítottnak, melynek polgárai vagyonosok és melynek ez irányban fejlődése nem stagnál, hanem az idővel gyarapszik. A mellett szükséges, hogy a közügyekben vezetést ugyanez egyének, kik társadalmi állásuk és vagyoni helyzetüknel fogva minden tekintetben függetlenek, ha